

краю, педагог, краєзнавець, журналіст за покликанням Петро Михайлович упродовж свого життя багато писав. Особливою любов'ю наповнений кожний рядок, де йдеться про рідний край, Сакуниху, дорогих його серцю односельчан... Захопливими для читача є його замальовки, нариси, образки про нелегке й водночас насичене духовністю, святою любов'ю й повагою життя земляків» [11]. Одна з перших лауреатів літературно-краєзнавчого конкурсу імені П.М. Коцура, педагог Н. Міщенко підсумовує: «Книги, написані Петром Михайловичем, – це святиня, цінне джерело знань» [10, с. 482-483].

Література

1. Білоцерківська А. Він жив для людей / А.Білоцерківська // Голос Посулля. – 2011. – № 5. – 19 січня.
2. Коцур Г. П.М. Коцур в історії Посулля / Г.Коцур // Наукові записки з української історії: Зб. наук. ст. – Переяслав-Хмельницький, 2011. – Вип. 26. – С. 17-29.
3. Коцур П. Вітряк / П. Коцур // Світло Жовтня. – 1990. – № 149. – 13 грудня
4. Коцур П. Колискова наша мова / П. Коцур // Світло Жовтня. – 1983. – № 7. – 14 січня.
5. Коцур П.М. Дерево мого роду / П.М. Коцур. – Переяслав-Хмельницький, 2005. – 408 с.
6. Коцур П.М. І летять лелеки до своїх осель / П.М. Коцур. – Переяслав-Хмельницький, 2010. – 240 с.
7. Коцур П.М. Не міліють пам'яті джерела / П.М. Коцур. – Переяслав-Хмельницький-Чернівці, 2008. – 256 с.
8. Коцур П.М. У кожного своя доля / П.М. Коцур. – Чернівці, 2000. – 248 с.
9. Коцур П. Пам'ятники і пам'ять / П. Коцур // Світло Жовтня. – 1990. – № 122. – 11 жовтня.
10. Меморіальна дошка на честь П.М. Коцура // Коцур П.М. Весни приносять щастя. – К.-Переяслав-Хмельницький, 2015. – С. 482-483.
11. Супрун Т. Історична правда Петра Коцура / Т. Супрун // Наш край. – 2007. – 17 лютого.

Anatoliy Kotsur, Viktor Kotsur

Ascetic from Posullya region

The article deals with the life and career of the teacher, local historian, journalist Petro Mykhailovych Kotsur. About 540 of his publications devoted to local history topic. Through personalities and there world view is account of the history of Posullya served A significant part of the teacher's published materials devoted to the questions of spirituality, morality, sacrifice.

Keywords: Historical and regional works, Christianity, spirituality, creativity, P.M. Kotsur.

Надійшла до редакції 28.10.2015 р.

УДК 374.015.31

© Григорій Пустовіт
(Київ)

СВІТОГЛЯДНИЙ КОНТЕКСТ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ

У статті здійснено короткий аналіз актуальних проблем сучасності – взаємодії людини і природи, можливих наукових напрямів і теоретичних підходів до розв'язання цих проблем. Частково здійснено характеристику ряду базисних теоретико-методологічних позицій, сутність яких складає еволюційно-ноосферна концепція В.І. Вернадського та коеволюційний підхід у процесах взаємодії суспільства з природою (М.М. Мойсеєва) і відповідно сучасний світоглядний контекст змісту екологічної освіти зростаючої особистості й можливих напрямів його удосконалення. За такого розуміння проблеми ефективність екологічної освіти екстраполюється на процеси ефективного формування екологічної вихованості особистості і пов'язується нами з оптимальним конструюванням навчально-виховного змісту, активними формами, методами та засобами його реалізації.

Ключові слова: взаємодії людини і природи, еволюційно-ноосферна концепція, коеволюційний підхід, зміст екологічної освіти, особистість.

Актуальність розгляду проблеми взаємодії людини і природи детермінується загострення в останні десятиліття протиріч між всезростаючим антропогенним, і переважно негативним її впливом на довкілля та нагальною необхідністю його усунення, а по можливості і подолання. Сутність цих процесів зумовлена тим, що сьогодні стало не заперечним фактом для всього людства необхідність збереження природи не тільки як умову існування цивілізації, але й як основу функціонування біосфери, у межах якої має відбуватись взаємно обумовлений процес гармонійного існування людини і природи.

Мета статті – полягає у визначенні її характеристики процесів взаємодії людини і природи зі світоглядних позицій, аналізі можливих напрямів оптимізації такої взаємодії в інтересах природи і подальшого поступального розвитку людства.

Значна частина дослідників сходяться на думці, що екологічна криза сучасності має філософсько-культурологічний і світоглядний характер (С.М. Глазачов, О.К. Дрейер, В.Л. Деркач, В.Г. Кремень, М.М. Кисельов, В.С. Крисаченко, В.А. Лось, М.М. Мойсеев, А.В. Толстоухов, Г.Г. Філіпчук, М.І. Хілько, Г.І. Швебс та ін.). Практично всі вони відзначають наявність сьогодні жорсткого прагматизму у ставленні людини до природи, зумовлений домінуванням впродовж кількох століть стійкої антропоцентричної свідомості суспільства, яка фактично допускала всездозволеність людської діяльності в природі, а на сучасному етапі виявляє серйозну загрозу подальшому існуванню й розвитку біосфери і людини як її частини.

Основний виклад матеріалу. Аналіз наукових праць зазначених вище авторів дає підстави для висновку, що саме усвідомлення сьогодні переважною більшістю людей цих негараздів, а головне їх катастрофічних наслідків для сучасних і прийдешніх поколінь, спричинило визнання необхідності здійснення цілеспрямованих позитивних змін, не лише у політичних, технологічних, соціально-економічних сферах життєдіяльності людства, але й у пошуку ефективних шляхів формування нової ціннісної сфери особистості стосовно самої людини, а отже і оточуючого її довкілля. А отже визначення й обґрунтування нових теоретичних і практичних основ взаємодії людини і природи у системі “природа-людина-суспільство”. Останнє, підводить нас до думки про те, що розуміння сучасних напрямів діяльності людини у довкіллі, усвідомлення їх сутності та наслідків як для природи, так і для самої людини має здійснюватись з позиції розгляду цих процесів як динамічних і суттєво важливих у системі “природа-людина-суспільство”. У свою чергу в основу такого підходу до вирішення екологічних проблем сучасності має бути покладено ряд базисних теоретико-методологічних позицій (зупинимось коротко на двох), сутність яких складає еволюційно-ноосферна концепція В. І. Вернадського та коеволюційний підходу у процесах взаємодії суспільства з природною М. М. Мойсеева.

Як стверджував В.І. Вернадського, людство має усвідомити, що природа сама несе в собі внутрішню, притаманну їй систему цінностей, тому вертикальне сходження індивіда до вершини духу, є ознакою докорінної зміни наукового світогляду, який певним чином впливає на розвиток духовної сфери людини, а відтак сприяє формуванню ціннісного ставлення як до дійсності взагалі, так і до природи зокрема.

Метою цієї статті є часткове обґрунтування і розкриття власного погляду на сутність, значення та приналежність еволюційно-ноосферної концепції В.І. Вернадського до тих чи інших філософських конструктів. Зокрема одного з них – освітнього-виховного, як сучасного неупередженого погляду на стан розв’язання проблеми взаємодії людини і природи в контексті онтогенезу зростаючої особистості та її коеволюційного розвитку в системі “природа-людина-суспільство”. Теоретичною основою такого погляду є, насамперед, результати аналізу праць В.І.Вернадського та ряду вітчизняних і зарубіжних видань, де розкриваються різні підходи до розуміння сутності ідей ноосфери й проблеми довкілля, наслідків впливу господарської діяльності людини на його стан.

Відтак, для розуміння істинності висловлених В.І. Вернадським ідей, необхідним є виокремлення їх в окремий науковий напрям та відокремлення від будь-яких політичних чи суто структуралістських течій. Такий підхід є науково виправданим, оскільки на думку В.О. Кутирева необхідним є створення певних етичних фільтрів на все, що створює людина, обов’язково на її

спроби щось здійснювати, і навіть на уже здійснюване нею у доквітлі. Продовжуючи свою думку він досить критично ставиться до теорії ноосфери і її прибічників (Э. Леруа, П. Тейяр де Шардена, В. І. Вернадського), характеризуючи її як утопічну, оскільки аналіз сучасних світових суспільно-економічних реалій, складних внутрішньо і зовнішньо політичних відносин між державами приводить до висновку про суттєві негативні зміни майже у всіх сферах життєдіяльності суспільства і стану навколишнього середовища, що відбуваються на планеті. Мається на увазі, що так і не реалізована до сьогодні теорія ноосфери, швидкими темпами заміщається створенням “техносфери”, яка протистоїть не лише ноосфері, а навіть самій природі і людині зокрема. Саме тому В.І. Вернадський розглядаючи ідею ноосфери в контексті марксизму та будівництвом соціалізму (що за його життя було домінуючим в внутрішньо політичній й ідеологічній сфері розвитку радянського суспільства), все ж стверджував, що “...ноосфера як гармонія є сценічним аналогом соціально-політичної утопії комунізму та інших більш ранніх ідей про рай” [1, с. 4-8; 2].

Схожу за своєю сутністю до попередньої думки висловлюють М.М. Кисельов, В.Л. Деркач та А.В. Толстоухов, які роблять висновок про те, що розвиток біосфери, як складний у просторових і часових межах процес, пов’язувався В.І. Вернадським і навіть П. Тейяр де Шарденом з “...соціалістичною організацією буття людей, розширюючи завдання подолання стихійності природи до подолання стихійності розвитку суспільства” [3, с. 276].

Однак, маємо зазначити, що аналіз наукових праць В.І. Вернадського, а головне, праць та періодичних видань переважно радянського періоду дає підстави стверджувати, що в радянські роки образ В.І. Вернадського був адаптований до ідеологічних стандартів тих часів і тієї держави, і навіть більше, деформований в угоду офіційній ідеології так само, як і образи інших великих учених. Так, академі Б.С. Соколов, який у 1981 році став головою відтвореної Комісії з дослідження наукового доробку В. І. Вернадського писав: “...У 60-80-ті роки... сумна постать замовчування стала постійною гостею на сторінках наукових праць цього великого ученого...” [4, с. 204].

Підтвердженням цього висновку є думка самого В.І.Вернадського, висловлена ним у листі до І. І. Петрункевича, “...ми ніколи зовсім не були причетні до соціалізму – завжди бачили у ньому прояв насилля над людською особистістю...” [3, с. 209]. Аналіз цієї думки дає підстави стверджувати про не зовсім коректне трактування висловлених вище думок щодо взаємозв’язку ідеї ноосфери з ідеями марксизму та практикою соціалістичного будівництва. Тим паче, що і сам В.І. Вернадський розглядав створення ноосфери як логічний розвиток і “завершення” розвитку біосфери, як результат людської діяльності і наукової думки, де будуть домінувати закономірності гармонії, раціоналізації та оптимізації [5, с. 35], а не як діяльність політичних сил чи їх вплив на ці процеси.

За нашим висновком, створення ноосфери В.І. Вернадським бачилось як загальнопланетарний процес, як феномен перебудови всього устрою життя людини на планеті, саме у єдності науки і практики, політичних, економічних, релігійних, духовних чи будь-яких інших реалій на кожному з історичних етапів розвитку цивілізації. Відтак, не зовсім коректним на нашу думку, є також ототожнення ідей В.І.Вернадського про ноосферу з ідеями “російських космістів”, що з’явилися у деяких виданнях в останні роки [6].

З цим погодитись важко, оскільки В.І. Вернадський був досить космополітичною людиною, що підтверджується його висловленням про роль окремої людини, а не суспільства у побудові свого власного життєвого простору і в устремліннях до світлого і досконалого у праці, побуті, духовному розвитку, про роль науки, як складного продукту інтелектуальної діяльності окремої людини в соціальному середовищі, але за умови дотримання демократичних свобод. Тому його ідеї про ноосферу, побудовані саме на цих позиціях, аж ніяк не можна ототожнювати з ідейною конструкцією “російських космістів.” Підтвердженням цього висновку є те, що в окремих параграфах праці “Наукова думка як планетарне явище” (1927) та знову ж таки, у листах до І.І. Петрункевича, він наголошував на тому, що у процесах становлення ноосфери “...все вирішує особистість, а не колектив, elite держави, а не її демос...” [3, с. 214].

За твердженням В.І. Вернадського, сутність проблем, що постали перед людством, полягає в тому, що люди не встигають адаптувати свою культуру у відповідності до тих змін, які самі ж привносять у цей світ, і джерела цієї кризи знаходяться в середині, а не зовні людської сутності, яка розглядається і як індивідуальність, і як колектив. Вирішення саме цієї проблеми залежить, насамперед, від змін у світосприйнятті самої людини, її внутрішньої сутності [7, с. 67-76].

Розвиваючи цю думку він вважав, що розв'язання таких проблем є абсолютно необхідним, оскільки людство має загальний корінь і живе на одній планеті. Воно не може розраховувати, що хтось інший вирішить його проблеми, а повинно само, в поєднанні зусиль вчитись будувати своє майбутнє, вихідною ланкою здобутих природничонаукових знань є школа. Отже, ми можемо зробити висновок про актуалізацію розуміння діалектики людської діяльності в довіллі і активної ролі свідомості в коригуванні цього процесу, а отже їх впливу на характер і структуру розвитку майбутньої цивілізації, для якої на початку ХХІ століття характерним є “глобалізація” взаємовідносин в системі “природа-людина-суспільство”. У філософському аспекті ми простежуємо і виокремлюємо “діалектику єдності” людини і біосфери, оскільки кожна людина зокрема чи суспільство в цілому надзвичайно тісно пов'язані комплексом взаємозв'язків з живими істотами на планеті, а це унеможлиблює виключення цих живих істот з системи “природа-людина-суспільство”.

На підставі цього ми можемо зробити висновок, що перехід людини зокрема та суспільства в цілому на вищий рівень взаємодії з природою можливий за умови вирішення як економічних чи суто технічних проблем, так і викликаний необхідністю створення абсолютно нової системи морально-духовних цінностей суспільства. Саме формування на їх основі ціннісної сфери особистості має сприяти усвідомлення нею “пріоритету природи”, де людина, як і всі інші живі істоти, розглядаються рівнозначними складовими біосфери. А це “...у свою чергу дає змогу на довгостроковій основі забезпечити стабільний економічний розвиток нинішніх та прийдешніх поколінь за умови збереження соціоприродних систем [8, с. 15-20].

Тому, як стверджує М.М. Мойсеєв, “...найбільш ефективним шляхом виходу з екологічної кризи сьогодні є не лише технічне переоснащення суспільства, але й розробка та запровадження значної кількості соціальних програм – освіти й перебудови суспільства, його потреб, менталітету і вироблення морального імперативу, ...тобто пошуку шляхів розвитку цивілізації, який у кінцевому результаті має забезпечити стан коеволюції природи і суспільства” [9, с. 23].

Такий підхід до вирішення як локальних, так і глобальних екологічних проблем сучасності ми визнаємо найбільш доцільним та ефективним і таким, що має складати сьогодні як методологічну основу взаємодії особистості з природою, так і теоретичну основу екологічної освіти зростаючої особистості. Це викликано, насамперед тим, що нині антропогенний вплив на навколишнє середовище є настільки сильним, що навіть за життя лише одного покоління людей корінним чином змінюються умови їхнього буття.

Наступним є те, що звичний нашому суспільству, майже не керований процес адаптації людства до змін у довіллі, окремі політичні, технічні чи економічні заходи з охорони природи (навіть у регіональних, що більш ефективно, і планетарних, що практично не помітно, масштабах – створення концепції сталого розвитку цивілізації, чи більш конкретних – заборона використання фреону, присадок важких металів до палива, розвиток атомної енергетики тощо), так і не дало бажаного результату. З цього приводу, М.М. Мойсеєв, робить висновок, “...що необхідним є створення у найближчий час нового морального імператива, тобто нового характеру взаємодії людей між собою і природою” [10].

Отже, можемо зробити висновок, що не політико-соціальні і техніко-економічні зміни, а саме цей моральний імператив, на нашу думку, має забезпечити сьогодні і у найближчому майбутньому, умови взаєморозвитку цивілізації і природи, пом'якшити антропогенний вплив на довілля. Це важливо також з тієї причини, що на будь-якому етапі еволюції цивілізації, не дивлячись на об'єднуючу людство технологічну спільність, духовні основи кожної з держав уже досить помітно різняться сьогодні, а отже будуть різнитись і у майбутньому. На підтвердження ефективності такого шляху розвитку суспільства Г.І. Швєбс висловлює думку,

що "...тільки поступові, раціонально контрольовані і екологічно спрямовані зміни технологій, які мають супроводжуватися екологізацією політики і способу життя, переорієнтацією культурної сфери системи освіти на формування в масовій свідомості і масовій культурі ставлення до живої і неживої природи, може дати відчутні результати" [11, с. 41].

Аналіз зазначеного вище дає змогу зробити висновок про те, що одним із провідних шляхів у попередженні негативних впливів людської діяльності на природу є формування екологічно вихованої особистості на основі формування її екологічного мислення і культури. Саме екологічне мислення і як наслідок, формування екологічної культури особистості, на нашу думку, має сприяти пошуку шляхів відновлення гармонії взаємодії людини і природи, підірваної сьогодні домінуванням характерного для техногенної цивілізації техногенно-прагматичного, антропогенно-ціннісного інструментального знання, а отже прагматичної тимчасово вигідної для певного кола людей чи його цілої прошарку людей екологічно не доцільної діяльності. Саме такої діяльності, яка за своєю сутністю має забезпечити суто прагматичні їхні запити без врахування потреб живих об'єктів чи цілих біоценозів. Враховуючи актуальність вирішення цих важливих проблем, О.К. Дрейер і В.А. Лось характеризують сутність екологічної культури людини, як напрям людської діяльності та мислення, від якого істотним чином залежить існування сучасної цивілізації, її сталий розвиток у майбутньому [9, с. 9].

Отже, ми можемо зробити висновок, що суб'єктивний фактор сьогодні займає провідне місце в динаміці соціоприродних процесів, тому від способу мислення людей та їх дій залежить стратегія природокористування. Це зокрема визначає екологізацію свідомості особистості важливою умовою оптимізації взаємодії суспільства і природи та регулятором діяльності людини в навколишньому середовищі. Саме тому, розглядаючи проблеми подолання протиріч у системі "природа-людина-суспільство", ми відводимо чільне місце педагогічним аспектам процесу підготовки підростаючого покоління до самостійного життя. Така тенденція поступово стає переважаючою у розвитку інфраструктури та поняттєво-категоріальної основи сучасної екології як науки та екологічної освіти як навчального предмета у системі загальноосвітньої та позашкільної освіти в державі. Провідним положенням, що відображає сутнісні характеристики сучасного змісту екологічної освіти і виховання у загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладах є розгляд особистості дитини і її діяльності у довіллі одночасно об'єктом пізнання і активним суб'єктом взаємодії у системі "природа-людина-суспільство". Тоді, екологічна освіта і виховання має включати, насамперед, знання про конструювання оптимальних взаємостосунків між людиною, суспільством і природою, в результаті якого цілеспрямовано поліпшується якість життя людей і відбуваються процеси збереження навколишнього середовища [13].

На підставі зазначеного вище ми розглядаємо сьогодні екологію як комплексну науку про довіллі та сутність процесів її функціонування, і як новий спосіб мислення людей, і як нову ідеологію його існування. За такого підходу екологія яка наука сьогодні є живою матрицею нової свідомості і нової культури, яка має сприяти усвідомленню нами нас самих частиною природи, частиною яка без природи жити не зможе, тому як спосіб мислення вона має стати однією із засад сучасної гуманістичної складової сучасного суспільства. Слід зазначити, що гуманізм (гуманістика) розглядається сьогодні не лише як чинник збереження природи, а отже і збереження цивілізації, але й як новий підхід у пізнанні законів і закономірностей довіллі. Він дає змогу формувати гуманістичний світогляд людини, тим самим забезпечуючи умови формування її екологічно доцільної поведінки і поміркованого ставлення до інших людей та об'єктів природи, як рівноправних суб'єктів взаємодії у соціоприродних системах. Тобто екологія як наука має, насамперед, забезпечити створення гуманних умов життя, подолати споживацьке ставлення суспільства до природи, яке навіть сьогодні нехтує основними екологічними принципами взаємної обумовленості [14, с. 7-13].

Схожій позиції дотримується Ю.Г. Марков, характеризуючи специфіку процесів взаємодії особистості з навколишнім середовищем, їх взаємовпливи і взаємозалежності, роль трудової діяльності у довіллі на основі її екологічної доцільності. На його думку, така характеристика є

однією зі складових як філософського, так і суто практичного підходу до вирішення проблем взаємодії суспільства чи окремих його членів з навколишнім середовищем, і як результат певним чином відображає алгоритм вирішення цілого спектру педагогічних проблем екології [15].

В аспекті зазначеного вище особливе місце посідає побудована В.О. Сухомлинським педагогічна система, центрами якої є дитина і природа. У межах цієї системи суспільне виховання розглядається невіддільно від навколишнього середовища, оскільки природа за визначенням В.О. Сухомлинського не просто фон для успішного навчання і виховання дітей, не лише допоміжний засіб впливу на емоційно-вольову сферу дитини, а є первісним джерелом життя, основою радості людського буття. Саме краса природи загострює сприймання дитиною дійсності, пробуджує творчу думку, наповнює індивідуальними переживаннями [16].

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що безпосереднє спілкування дітей з об'єктами природи сприяє розкриттю і розвитку їхніх почуттів, формуванню духовного світу, де природа є живим джерелом думки та емоцій. За такого підходу позашкільний навчальний заклад має необмежені можливості у забезпеченні умов для безпосереднього спілкування учнів з навколишнім світом, оскільки процес навчання і виховання особистості не обмежується стінами класної кімнати, а, навпаки, збагачується незабутніми враженнями від спілкування з природою, емоційними переживаннями та бажаннями особисто брати участь вивченні її таємниць та охороні. Підтвердженням актуальності цієї позиції є подальше загострення протиріч у взаємодії суспільства з природою та нагальна необхідність їх вирішення, що на сучасному етапі розвитку суспільства стає вже важливою педагогічною проблемою, розв'язання якої має забезпечити підготовку підростаючого покоління до повноцінного життя без нанесення шкоди довкіллю. Тобто йдеться про підвищення ефективності процесів формування екологічної свідомості, яке можливе завдяки гармонізації змісту, впровадженню особистісно-орієнтованих інтерактивних методик екологічної освіти і виховання особистості, спрямованих на формування її знаннєвої, мотиваційно-ціннісної і поведінково-діяльнїсної складових екологічної свідомості і поведінки.

Отже, враховуючи важливість вирішення означеної вище педагогічної проблеми та спираючись на концептуалізовані у цій статті філософсько-культурологічні і світоглядні положення щодо біосоціальної природи особистості і її гармонійної взаємодії з навколишнім середовищем, психолого-педагогічні основи розгляду особистості як активного суб'єкта діяльності, його інтелектуального, духовного і фізичного і розвитку, у поєднанні з концептуальною ідеєю "коеволюції" соціоприродного простору, за нашим переконанням, мають складати методологічну основу конструювання нового змісту екологічної освіти і виховання зростаючої особистості у всіх типах навчальних закладів держави. І побудований він має бути на єдності природничонаукового і соціогуманітарного знання з його ідеологічними, культурологічними, світоглядними та аксіологічними компонентами у поєднанні з екологією, як окремою самостійною багатоаспектною й міждисциплінарною галуззю знань про довкілля, що забезпечує умови усвідомлення особистістю власної причетності до розв'язання комплексу як суто екологічних, біоетичних, так і педагогічних проблем притаманних сучасному соціуму. За такого підходу здійснюється актуалізація осмислення специфіки становлення і розвитку нових підходів до побудови наукового знання, світоглядна та методологічна значущість якого детермінує формування когнітивних стратегем не лише природознавства, а й дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Це знаходить своє відображення у конструюванні нового навчального змісту екологічної освіти, а отже корекції традиційної системи цінностей як окремої особистості, так і суспільства в цілому.

Саме у процесі засвоєння особистістю вироблених людством морально-духовних цінностей стосовно довкілля, як однієї з методологічних засад дослідження, здійснюється корекція її пізнавальної, ціннісно-сислової та головної діяльнїсної сфер. Тоді вимоги щодо організації навчально-виховного процесу у навчальних закладах, розглядаються нами як основоположні принципи освіти виховання особистості, що тісно пов'язані між собою, тим самим забезпечують логічну єдність, науковість, системність екологічної освіти, і як результат, трансформуються у процесі виховання особистості.

За такого розуміння проблеми ефективність екологічної освіти екстраполюється на процеси ефективного формування екологічної вихованості особистості і пов'язується нами з оптимальним конструюванням навчально-виховного змісту, активними формами, методами та засобами його реалізації. Ми розглядаємо навчально-виховний зміст як єдність філософських, культурологічних, світоглядних, психолого-педагогічних парадигм, як екстраполяцію визначених нами вище методологічних засад у його побудові, як проекцію духовної культури суспільства стосовно людини і довкілля, а не як розчленування його на природничо-наукове і соціогуманітарне знання з виокремленням виховних, навчальних і розвивальних можливостей кожного з них, що характерно для традиційної системи екологічної освіти і виховання учнів.

Отже, можемо зробити **висновок**, що необхідність модернізації змісту екологічної освіти і виховання викликана реаліями сучасного соціокультурного і соціоприродного простору. За таким умов розробка та запровадження у навчально-виховний процес навчальних закладів нового змісту екологічної освіти й виховання зростаючої особистості сприятиме усвідомленню ними законів, закономірностей і понять функціонування біосфери, засвоєння цінностей і моральних норм суспільства стосовно природи.

Перспективами подальших досліджень є: формування комплексних інтелектуальних умінь, необхідних для осмислення і оцінки особистістю взаємозв'язків між людиною, її культурою і навколишнім середовищем; розроблення правил поведінки в навколишньому середовищі і на цій основі вироблення відчуття власної причетності та відповідальності за будь-які дії у довкіллі, а отже розвиток умінь приймати екологічно доцільні рішення з його вивчення та охорони, що зрештою забезпечує формування екологічно освіченої і вихованої особистості.

Література

1. Кутырев В.А. Утопическое и реальное в учении о ноосфере / В. А. Кутырев. // Природа. – 1990. – № 11. – С. 3 – 14.
2. Кутырев В.А. Естественное и искусственное: борьба миров / В.А. Кутырев. - Н. Новгород: изд-во "Нижний Новгород", 1994. – 199 с.
3. Письма В.М.Вернадского И. И.Петрункевичу. // Новый мир. – 1989. – № 12. – С. 276.
4. Соколов Б. С. Предисловие к публикации И.И. Мочалова "Я верю в силу свободной мысли..." Письма В.И. Вернадского И.И. Петрункевичу. / С. Б. Соколов // Новый мир. – 1989, № 12. – С. 204.
5. Кисильов М.М., Деркач В.Л., Толстоухов А.В. та ін. Концептуальні виміри екологічної свідомості: Монографія / М. М. Кисильов, В. Л. Деркач, А. В. Толстоухов. – К.: Вид. Парапан, 2003. – 312 с.
6. Спиридонов С.А. Космизм в прошлом и сегодня / С. А. Спиридонов. – Санкт-Перербург: Нева, 2001. – 135 с.
7. Vernads'kyu V.I. Dekil'ka sliv pro noosferu / V. I. Vernads'kyu //Impakt. – 1989. – № 3. – Р. 67 – 76.
8. Вернадський В.І. Декілька слів про ноосферу / В. І. Вернадський. //Імпакт. – 1989. – №.3. – С. 67 – 76.
9. Дрейер О.К., Лось В.А. Экология и устойчивое развитие / О. К. Дрейер, В.А. Лось . – М.:УРАО, 1997. – 222 с.
10. Мойсеев Н.Н. Современный антропогенез и цивилизационные разломы. Эколого-политический анализ / Н. Н. Мойсеев. // Вопросы философии. – 1995. – №1. – С. 3. – 31.
11. Швевс Г.И. Идея ноосферы и социальная экология / Г. И. Швевс. //Вопросы философии. – 1991. – № 7. – С. 36 – 45.
12. Кисильов М.М., Деркач В.Л., Толстоухов А.В. та ін. Концептуальні виміри екологічної свідомості / М. М. Кисильов, В. Л. Деркач, А. В. Толстоухов.: Монографія. – К.: Вид. Парапан, 2003. – 312 с.
13. Пустовіт Г.П. Позашкільна освіта і виховання: теоретико-дидактичний аспект: Монографія. / Г. П. Пустовіт. Книга 1. Видання друге доп. I випр. – Видавництво МДУ ім. В.О.Сухомлинського. 2010. – 379 с.
14. Пустовіт Г.П. Один з підходів до конструювання змісту навчальних програм екологічного спрямування / Г. П. Пустовіт // Рідна школа. – 2012. - № 3 (987). – С. 7 – 13.
15. Марков Ю.Г. Современный контекст социальной экологии / Ю. Г. Марков. – Челябинск: "ВИСТА-М", 2014. – 196 с.
16. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. / О. В. Сухомлинський. В 5 томах. Т. 1. – [Ред. колегія: Дзевєрін О.Г.(голова), Черпінський М.В. та ін.] – К.: Радянська школа. – 1976. – 654 с.

Ideological perspective interaction man and nature

The article is devoted to a brief analysis of today's urgent problems such as the interaction between a person and nature, possible scientific trends and theoretical approaches to solve these problems. A number of basic theoretical and methodological principles are partially characterized. Their essence consists of evolutionary V. I. Vernadsky's concept of noosphere and co-evolutionary approach in the processes of social interaction with nature (M.M. Moiseev), as well as accordingly the current ideological context of the content of ecological education of the growing-up personality and the possible directions of its improvement. Based on this understanding of the problem the efficiency of ecological education has extrapolated the processes of formation of effective ecological education of the personality. The author has connected it with the optimal designing of the educational content, active forms, methods and means of implementation.

Key words: interaction between a person and nature, evolutionary concept of noosphere, co-evolutionary approach, the content of ecological education, personality.

Надійшла до редакції 15.10.2015 р.